

Kommentarer

► Läromedelsbranschen är en tydlig oligopolmarknad:

De fem stora läromedelsförlagen (Bonnier/Sanoma Utbildning, Gleerups, Liber, Natur & Kultur, Studentlitteratur) står tillsammans för 70 procent av de senast tecknade avtalen (tryckt utgivning), och beträffande digital utgivning 82 procent. Men nära var tionde avtal gäller faktiskt " eget förlag", digitalt dock enbart 4 procent!

► Skolektorn står ju för de stora volymerna, intressant är dock att **av senast ingångna avtal för tryckta verk gäller 38 procent högskola** och 36 procent personalutbildning, studiecirkel eller annat. Andelarna är något lägre för digitala verk.

► **Förvånande få har kompletterande digitalt material:** 16 procent cd/dvd, 25 procent webbstöd – och kring hälften av dem får inte ens betalt för det! Det är också fortfarande rätt få (18 procent) som har tecknat avtal om att tillgängliggöra sina tryckta verk även digitalt.

► **41 procent har skrivit avtal efter att ha förhandlat med förlaget.** Glädjande stor andel, en fjärdedel, av dem som förhandlat uppger att de har fått stöd av SLFF:s jurister.

► **Motiveringarna till royaltynivåerna är väldigt få.** Siffrorna är låga och åberopandet av skälen lite spretiga, med undantag för icke-argumentet: "vad som är brukligt" (drygt hälften vid tryckta verk, drygt en tredjedel vid digitala verk). Beträffande digitala avtal märks dock "hög utvecklingskostnad", vilket åberopas vid 8 procent av avtalen.

► **Merparten (69 procent) får royalty utbetalt i oktober.** Men det gäller i regel försäljning mellan april/maj året innan och mars/april samma år. Eftersom merparten av försäljningen inom skolektorn sker under maj-augusti året innan, så ger dessa författare en "leverantörskredit" på drygt ett år till förlagen!

► Mycket anmärkningsvärt är att **36 procent av avtalen för tryckta verk inte ger något som helst garantihonorar!** Detta gäller främst Studentlitteratur.

Stora skillnader i ersättning!

Annelie Lindmark: Dåligt betalt för digitalt material och fortsatt sena royaltyutbetalningar

Förlagens royaltysatser i procent för tryckt material

Förlag	Royaltysatser i %	0	1-11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21-24	25	26-99
Bonnier/Sanoma Utbildning	Antal författare	0	1	8	0	5	12	12	4	22	0	10	3	1	1
Gleerups		0	2	11	0	3	13	11	7	26	2	13	1	0	0
Liber		0	4	11	1	6	8	33	11	31	7	32	5	2	4
Natur & Kultur		0	5	1	0	1	6	29	16	15	0	24	2	4	4
Studentlitteratur		0	2	1	1	2	0	0	2	8	1	12	5	91	4
Andra förlag*		8	14	12	1	2	13	11	8	16	1	35	8	8	21
Eget förlag		3	7	0	0	0	4	1	1	0	2	9	0	3	30
Summa/Samtliga		12	35	44	3	19	56	97	49	118	13	135	24	109	64

* EXEMPELVIS: ARGUMENT FÖRLAG, BETA PEDAGOG AB, BILDA FÖRLAG, GOTHIA, HALLGREN & FALLGREN, ISABERG, SPECIALPEDAGOGISKA SKOLMYNDIGHETEN.

Tabell 3

Eget förlag gav högre medelvärde av royalty

Årets undersökning visar, precis som tidigare år, stor spridning av royaltynivåer. Av enkäten framgår att det totala medelvärdet har ökat medan medianen är oförändrad från den senaste undersökning: 21 respektive 18 procent (2009: 18 respektive 18 procent). Medelvärdets ökning beror på en ny kategori förlag: medlemmar med Eget förlag.

Medelvärdet och medianen för Eget förlag uppgår till 38 respektive 26 procent. Hälften av medlemmarna som ger ut på Eget förlag har uppgett att de har 26 procent eller mer i royalty. En del har svarat att de erhåller 0 procent och anledningen till detta är att verkens vinster sparas i det egna bolaget. För de flesta övriga förlagen pendlar medelvärdet såväl som median runt 17 respektive 18 procent, se tabell 3.

Författare som skriver för Studentlitteratur och de som ger ut på Andra förlag erhåller högst ersättning. Dock är

"...författarna får ofta vänta på sin royaltyutbetalning upp till 15 månader."

Studentlitteraturs ersättning, nu liksom tidigare, baserad på förlagets nettointäkt, istället för f-pris. En ersättning som i praktiken inte motsvarar denna högre procentsats då rabatter m.m. dras av till författarens nackdel. Denna grund för royaltyunderlag begagnar sig även Gleerups samt Natur & Kultur av, se tabell 4, sidan 6.

Royaltystegar, d.v.s att royaltysatsen höjs efter ett visst antal sålda exemplar, har generellt minskat något enligt årets undersökning. 13 procent av medlemmarna som skriver för Liber respektive 8 procent av dem som skriver för Natur & Kultur har uppgett att royaltyn höjs efter visst antal försålda exemplar och dessa är alltså de förlag som oftast nyttjar royaltystegar. Sämst att erbjuda royaltystegar är Studentlitteratur, endast 3 procent har svarat ja på denna fråga.

Oförsvarbart sena utbetalningar

69 procent får fortfarande vänta ända till oktober månad på sin ersättning, vilket tyvärr är en smärre ökning sedan förra undersökningen (2009: 68 procent). Detta innebär att författarna ofta får vänta på sin royaltyutbetalning upp till 15 månader. Ett förlegat och oförsvarbart system!

Nästan hälften av dem som skriver för Andra förlag erhåller sin royalty under "annan tidpunkt", t.ex. halvårs- och kvartalsvisa utbetalningar.

Garantihonorar

Nästan två tredjedelar av författarna (64 procent) får garantihonorar vid första tryckningen. Hälften av dessa får då en tredjedel av den beräknade första tryckningens första upplaga och resterande hälften har uppgett att "annan procentsats"

Forts. nästa sida.

Forts. från föregående sida

utgår. Garantihonoraret betalas allt som oftast ut i samband med utgivningen (76 procent). En del erhåller denna ersättning vid ett tidigare tillfälle, i samband med avtalets under-tecknande, eller när manus godkänns. Studentlitteratur har enligt praxis inte någon utbetalning av garantihonorar.

Tidpunkt för avtalstecknande

Studentlitteratur och Natur & Kultur är de förlag som tidigast tecknar avtal med författarna. 60 respektive 54 procent av deras författare har tecknat avtal innan manus avlämnats. Författare hos Liber och vid Andra förlag är de som oftast tecknat förlagsavtal efter utgivning, dessa uppgår till 11 procent.

Varför en viss royaltysats

Drygt hälften, 53 procent, har vid fastställande av royaltyn uppgivit att förlaget hänvisat till "vad som är brukligt". 32 procent att förlaget "inte hänvisat till något särskilt". Numera är det ovanligt att man hänvisar till marknadens storlek, önskan om lågt pris, färgtryck eller många illustrationer som en faktor som påverkat royaltynivån.

Att det skett en betydande sänkning från 2009 års undersökning – då 72 procent uppgav att förlagen hänvisade till "vad som är brukligt" – borde vara ett resultat av att det skett individuella förhandlingar mellan författarna och förlagen. Detta är positivt och stämmer också överens med att 41 procent svarade att royaltyprocenten och andra förlagsvillkor är ett resultat av förhandlingar mellan dem och förlaget. De mest förhandlingsbenägna förlagen är Gleerups och Liber. Av deras författare har 47 respektive 46 procent svarat ja på denna fråga, men allra flest jakande svar i denna fråga har kategorin Andra förlag där 51 procent angivit att förhandlingar skett.

Cd/dvd, webbmaterial

På frågan om cd/dvd eller kompletterande webbmaterial ingått i läromedlet, uppgav 16 procent att cd/dvd-skiva ingår i köpet av deras läromedel, vilket är en marginell minskning från 2009 års undersökning

Royaltysatser i procent beroende på vilken målgrupp författaren skriver för															
Målgrupp:	Royaltysatser i %	0	1-11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21-24	25	26-99
Förskola	Antal författare	2	2	5	0	1	8	0	0	4	0	7	2	2	4
Skolåren 1-3		2	6	19	1	3	14	4	1	8	0	12	2	3	9
Skolåren 4-6		2	6	15	1	9	14	9	2	10	1	13	0	5	6
Skolåren 7-9		2	10	3	0	7	21	27	11	11	2	18	4	4	9
Gymnasium		2	14	8	1	3	10	53	34	69	9	55	10	18	18
Universitet/Högskola		8	17	4	0	0	2	12	6	26	4	57	11	94	36
Personalutbildning		4	5	4	0	1	3	6	3	10	1	22	4	23	16
Studiecirkel		2	5	4	0	1	1	8	2	5	1	15	3	6	12
SFI		2	1	3	0	0	1	11	2	4	0	5	1	1	1
Annan målgrupp		3	4	5	0	2	4	6	3	9	2	12	1	7	10
Summa/Samtliga		29	70	70	3	27	78	136	64	156	20	216	38	163	121

Tabell 4

Förlagens typ av ersättning för digitalt material									
Typ av ersättning:	Förlag	Bonnier/Sanoma Utbildning	Gleerups	Liber	Natur & Kultur	Studentlitteratur	Eget förlag	Annat förlag	Total procent
Samma villkor som för den tryckta utgivningen	Svar i %	50	8	65	73	55	29	55	55
Produktionsroyalty* baserat på antal framställda exemplar		22	25	11	7	0	0	9	10
Engångsersättning		6	25	19	7	10	14	5	12
Ingen ersättning		11	17	0	0	25	29	14	10
Annan ersättning		11	25	5	13	10	29	18	13

Tabell 5 * PRODUKTIONSROYALTY INNEBÄR ATT FÖRFATTAREN FÅR EN ENGÅNGSERSÄTTNING NÄR MANUS LÄMNAS IN.

"Avtalstecknanden för digitala läromedel har tredubblats mellan år 2010 och 2011."

(14 procent). Drygt hälften, 9 procent, av dem som svarat ja på denna fråga får royaltyn för cd/dvd.

För motsvarande resultat om webbmaterial kan man se en reell ökning, en fjärdedel har kompletterande webbmaterial till skillnad mot 14 procent i undersökningen från 2009. Och av dem som skapar kompletterande webbmaterial får färre än hälften royaltyn.

Digitala läromedel

På den från i år nya enkätfrågan om digitala läromedel

framkom att utveckling av dessa har ökat lavinartat de senaste två åren. Avtalstecknanden för digitala läromedel har tredubblats mellan år 2010 och 2011. 19 procent av SLFF:s medlemmar tecknade avtal för denna upplåtelseform under 2010 medan hela 63 procent tecknade avtal under 2011. Vanligaste upplåtelsen är digitalisering av en grundbok; drygt hälften av de avtal som tecknades gällde för denna upplåtelse och främst var det målgruppen gymnasiet som avsågs.

Vanligast är att den digitala produktionen ersätts på samma

sätt, d.v.s. med samma royaltysats, som för den tryckta boken. 55 procent har svarat att samma villkor som för den tryckta utgivningen gäller även för den digitala. Produktionsroyalty är inte en helt ovanlig ersättningsform i dessa sammanhang; 22 procent har svarat att de erhållit denna typ av royalty. Tyvärr förekommer det också att författare inte får någon ersättning alls; 10 procent har angivit så i svarsenkäten, se tabell 5.

Annelie Lindmark
Förbundsjurist